บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลที่ได้มาจัดทำเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน กำหนดระเบียบวิธีของวิจัย ตลอดจนนำมาประกอบการอภิปรายผลในบทอื่นๆ ต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โรคเรื้อรัง
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
    - พฤติกรรมการดูแลตนเอง
    - ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม
    - การมีส่วนร่วมของชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โรคเรื้อรัง

ผู้วิจัยได้ทบทวนองค์ความรู้โรคเรื้อรัง เกี่ยวกับ ความหมายของโรคเรื้อรัง สาเหตุของโรคเรื้อรัง การคัดกรองโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง แนวทางการดูแลกลุ่มที่ป่วยด้วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง และรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. ความหมายของโรคเรื้อรัง

โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable diseases; NCDs) หมายถึง กลุ่มโรคที่ไม่ได้มีสาเหตุจากการติดเชื้อไม่ได้ติดต่อทางการสัมผัสคลุกคลี หรือผ่านตัวนำโรค (พาหะ) ส่วนหนึ่งจากพันธุ์กรรม และพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสม และเป็นโรคที่มีระยะเวลาการดำเนินโรคช้า ปัจจุบันกลุ่มโรค NCDs มีอัตราผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตสูงสุด 6 โรค ได้แก่ โรคเบาหวาน (Diabetes Mellitus) โรคหลอดเลือดสมอง และหัวใจ (Cardiovascular Disease) โรคถุงลมโป่งพอง (Emphysema) โรคมะเร็ง (Cancer) โรคความดันโลหิตสูง (Hypertension) และโรคอ้วนลงพุง (Abdominal Obesity) ตามลำดับ (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560)

2. สาเหตุของโรคเรื้อรัง

สาแหตุที่สำคัญของโรคเรื้อรัง คือ 3 อ. 2 ส. ได้แก่ อ. อร่อยเกิน อ. อยู่สบายเกิน อ. เอาแต่ใจเกิน และ ส. สูบบุหรี่ ส. สุรา เป็นประจำ

- อ้วนลงพุง
- น้ำหนักเกิน
- สูบบุหรี่ หรือดมควันบุหรี่เป็นประจำ
- ดื่มสุรา แอลกอฮอล์เป็นประจำ
- เป็นโรคไม่ติดต่ออยู่แล้ว โดยเฉพาะควบคุมโรคที่เป็นอยู่ไม่ดี
- มีประวัติคนในครอบครัวเป็นโรคเรื้อรัง หรือเคยขยาย/ ใส่ขดหลอด/ ผ่าตัดหลอดเลือดหัวใจ ทำบอลลูน/ บายพาส หรือตายเฉียบพลันโดยไม่รู้สาเหตุตอนอายุน้อย โดยเพศชายไม่เกิน 55 ปีและเพศหญิงไม่เกิน 65 ปี (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560)

3. การคัดกรองโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง

การคัดกรองกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะจากโรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง หมายถึง กระบวนการที่ใช้ในการคัดแยกบุคคลที่เห็นว่ามีโอกาสเสี่ยงสูงต่อภาวะเบาหวานและความดันโลหิตสูงนั้นออกจากกลุ่มบุคคลที่ปกติ

แนวทางการคัดกรองกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะเบาหวาน และความดันโลหิตสูง หมายถึง การคัดกรองประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ไม่ทราบว่าเป็นโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงมาก่อน ที่ได้รับบริการคัดกรองโรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง พร้อมแจ้งผลโอกาสเสี่ยง และแนวทางปฏิบัติตนให้แก่ผู้ได้รับการคัดกรองตามสถานะความเสี่ยง กลุ่มเป้าหมายในการคัดกรอง ได้แก่ ประชากรที่มีอายุ 15 - 34 ปี และประชากรที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป

ขั้นตอนการคัดกรองตามผังการดำเนินงาน มีดังนี้

- การคัดกรองความดันโลหิตสูงในประชากรที่มีอายุ 15-34 ปี
- การคัดกรองเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 15-34 ปี
- การคัดกรองความดันโลหิตสูงในประชากรที่มีอายุ 35 ปี
- การคัดกรองเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 35 ปี

การคัดกรองความดันโลหิตสูงในประชากรที่มีอายุ 15-34 ปี

1. วัดระดับความดันโลหิตด้วยเครื่องมาตรฐาน

2. ถ้าวัดค่า BP ตัวบน < 120 และตัวล่าง < 80 มม.ปรอท ให้จัดว่าเป็นกลุ่มปกติ โดย Follow Up ด้วย การวัด BP ตามมาตรฐานซ้ำทุก 1 ปี ถ้าวัดค่า BP ตัวบน 120 - 139 และตัวล่าง 80 - 89 มม.ปรอทให้จัดว่า

เป็นกลุ่มเสี่ยง โดย Follow Up ด้วยการวัด BP ตามมาตรฐาน ซ้ำทุก 6 เดือน ถ้าวัดค่า BP ตัวบน 140-179 และ/หรือตัวล่าง 90-109 มม.ปรอท ให้ส่งยืนยันการวินิจฉัยโดยแพทย์ ว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงหรือไม่ หากแพทย์วินิจฉัยว่าเป็นกลุ่มป่วยภาวะโรคความดันโลหิตสูงหรือถ้าวัดค่า BP ตัวบน ≥180 และ/หรือตัวล่าง ≥ 110 มม.ปรอทให้ดำเนินการ Follow Up ด้วยการวัด BP ตามมาตรฐานซ้ำ 1 สัปดาห์ ติดตามและประเมินภาวะแทรกซ้อนจากความดันโลหิต และประเมินโอกาสเสี่ยง CVD ของสำนักโรคไม่ติดต่อกรมควบคุมโรค พ.ศ. 2560

การคัดกรองโรคเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 15-34 ปี

1. คัดกรองความเสี่ยงของโรคเบาหวานด้วยวาจา หากพบปัจจัยเสี่ยงน้อยกว่า 3 ข้อ ให้จัดว่าเป็นกลุ่มปกติ และให้คำแนะนำ แล้วดำเนินการ Follow up มาตรฐาน ทุก 1-2 ปี

2. พบปัจจัยเสี่ยงตั้งแต่ 3 ข้อขึ้นไป แล้วตรวจวัดระดับน้ำตาลในเลือด ด้วยการเจาะปลายนิ้ว (Fasting Capillary Glucose: FCG) หากผลการตรวจ พบว่า FCG < 100 มก/ดล. ให้จัดว่าเป็นกลุ่มปกติและให้คำแนะนำแล้วดำเนินการ Follow up มาตรฐาน ทุก 1-2 ปี หากผลการตรวจ พบว่า FCG = 100-125 มก/ดล. ให้จัดว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงประเมินปัจจัยเสี่ยง CVD ด้วยวาจา แล้วให้คำแนะนำในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ลดปัจจัยเสี่ยงแล้วดำเนินการ Follow up มาตรฐาน ทุก 1 ปี และFollow up ตามความเหมาะสมของความเสี่ยง หากผลการตรวจพบว่า FCG ≥126 มก/ดล.ส่งยืนยันการวินิจฉัยโดยแพทย์ว่าเป็นกลุ่มป่วยโรคเบาหวานหรือไม่ และพบปัจจัยเสี่ยงตั้งแต่ 5 ข้อขึ้นไป ให้ ติดตามและประเมินภาวะแทรกซอนจากโรคเบาหวาน (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560)

การคัดกรองความเสี่ยงของเบาหวานด้วยวาจา (Verbal Screening) 5 ข้อดังนี้

1. มีภาวะน้ำหนักเกินและอ้วน รอบเอว ≥1/2 ของสวนสูง (เซนติเมตร) หรือมีดัชนีมวลกาย ≥ 25 กก./ม.2
2. มีภาวะความดันโลหิตสูง BP ≥ 140/90 มม.ปรอท หรือมี ประวัติเป็น HT หรือรับประทานยาควบคุมHT
3. มีรอยพับ รอบคอหรือใต้รักแร้ดำ
4. มีประวัติบิดามารดา พี่ หรือน้อง เป็นโรคเบาหวาน
5. สูบบุหรี่

(สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560)

การประเมินปัจจัยเสี่ยง CVD ด้วยวาจา 9 ข้อดังนี้

1. การกินผัก ผลไม้ไม่เพียงพอ (ผัก ผลไม ้< 400 กรัมต่อวัน)
2. การมีวิถีชีวิตนั่งๆนอนๆ (มีกิจกรรมทางกายระดับปานกลาง < 150 นาทีต่อสัปดาห์)
3. สูบบุหรี่ (ยังคงสูบบุหรี่ ยาเส้นยาสูบ บุหรี่ซิกกาแรตบุหรี่ซิการ์) หรือหยุดสูบไม่เกิน 1 ปี

4. ดัชนีมวลกาย และ รอบเอวเกิน

5. มีอัตราส่วนของ Chol ต่อ HDL > 5 หรือประวัติไขมันผิดปกติ

6. มีประวัติ HT

7. มีประวัติ DM

8. มีประวัติ IHD และ/หรือ Stroke

9. ประวัติญาติสายตรง (บิดา มารดา พี่ หรือน้อง) เคยได้รับการ วินิจฉัยจากแพทย์ว่าป่วยด้วย CVD (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560)

การคัดกรองความดันโลหิตสูงในประชากรที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป

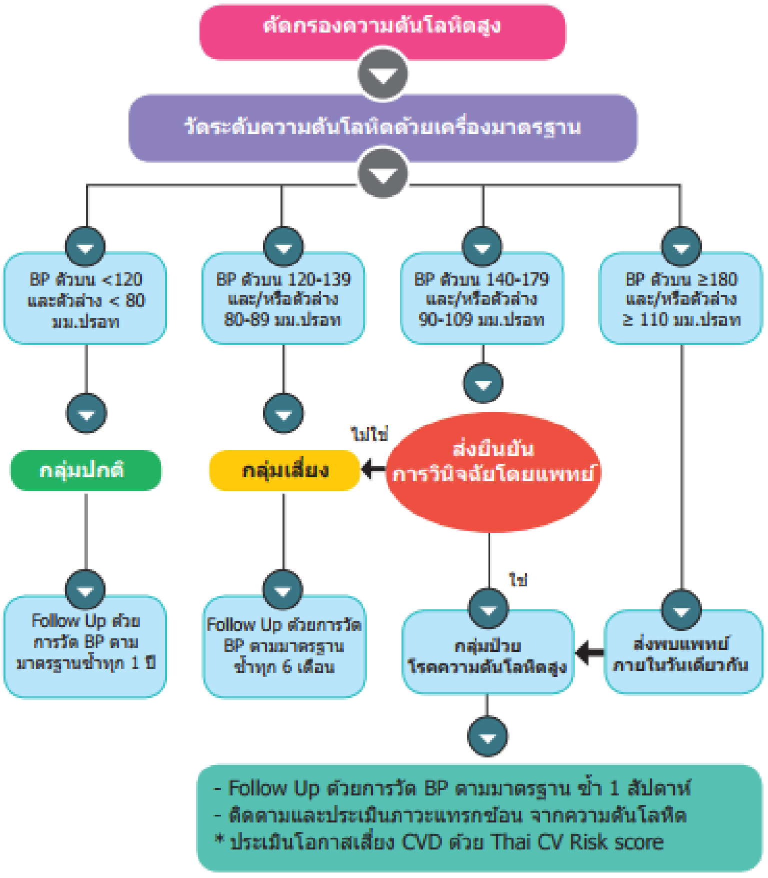

* หมายถึง ต้องได้รับการประเมินโอกาสเสี่ยงต่อโรคหัวใจและหลอดเลือด หรือ CVD ด้วย Thai CV Risk score

หมายเหตุ กรณีวัดความดันโลหิตที่บ้าน การแปลค่าความดันโลหิต จะลดลงอีก 5 มิลลิเมตรปรอท

ภาพที่ 1 การคัดกรองความดันโลหิตสูงในประชากรที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป

ที่มา : สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560

การคัดกรองเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป

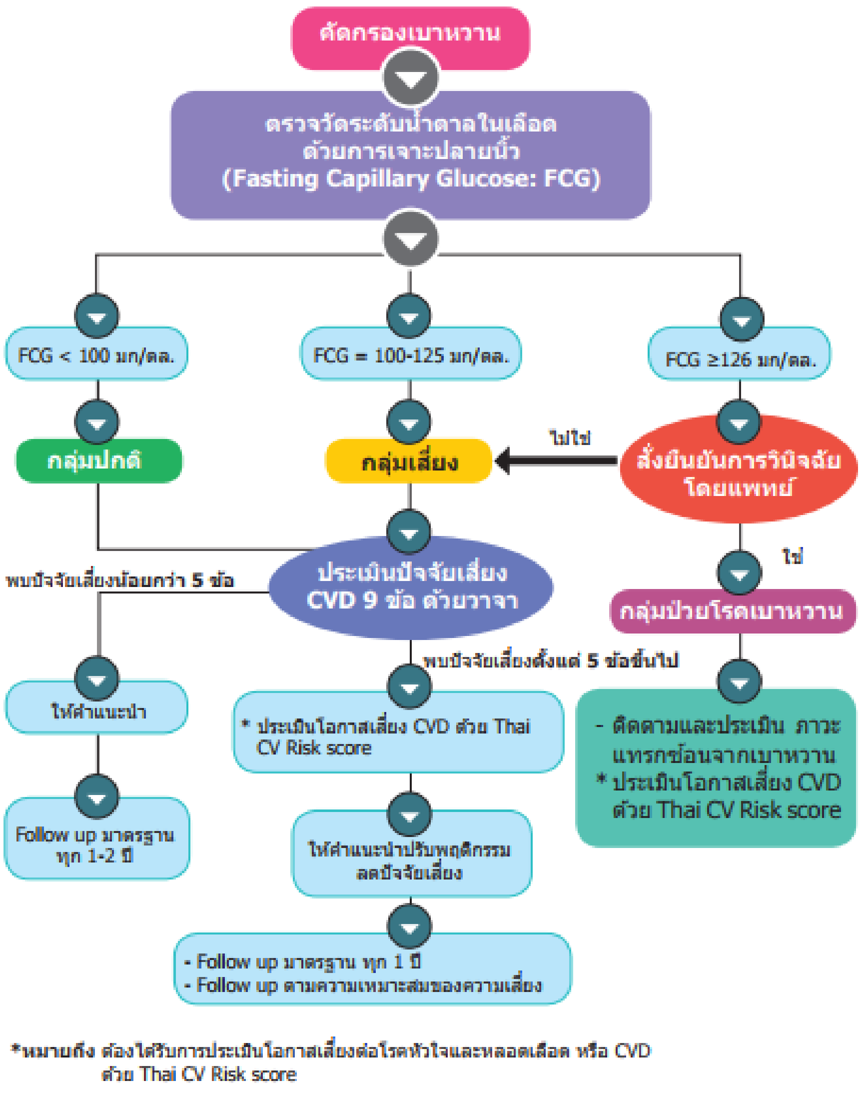

ภาพที่ 1 การคัดกรองเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป

ที่มา : สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560

การคัดกรองเบาหวานในประชากรที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป

หากมีข้อจำกัด เรื่องทรัพยากรในการดำเนินงาน ควรจัดให้มีการคัดกรองความเสี่ยงเบาหวานด้วยวาจา 6 ข้อดังนี้

1. มีภาวะน้ำหนักเกินและอ้วน รอบเอว ≥1/2 ของส่วนสูง (เซนติเมตร) หรือมีดัชนี มวลกาย ≥ 25 กก./ม.2
2. มีประวัติญาติสายตรง (บิดา มารดา พี่หรือน้อง) เป็นเบาหวาน
3. มีระดับความดันโลหิตสูง ≥ 140/90 มม.ปรอทหรือกำลังรับประทานยาควบคุมความดันโลหิตสูง
4. ประวัติไขมันในเลือดผิดปกติ(ไตรกลีเซอไรด์ ≥ 250 มก./ดล. และ/หรือ HDL cholesterol < 35 มก./ดล.)
5. ประวัติมีน้ำตาลในเลือดสูงจากการตรวจเลือดหลังอดอาหาร (Fasting Plasma Glucose) เท่ากับ 100-125 มก./ดล.หรือการตรวจน้ำตาลในเลือด 2 ชั่วโมงหลัง กินกลูโคส 75 กรัม มีระดับน้ำตาลเท่ากับ 140-199 มก./ดล. 6. ประวัติเป็นเบาหวานขณะตั้งครรภ์หรือเคยคลอดบุตรที่มีน้ำหนักแรกคลอดมากกว่า 4 กิโลกรัม

*เมื่อพบปัจจัยเสี่ยง 1 ปัจจัยขึ้นไป ให้ส่งตรวจวัดระดับน้ำตาลในเลือดด้วยการเจาะปลายนิ้ว

3. แนวทางการดูแลกลุ่มที่ป่วยด้วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง

การตรวจคัดกรองภาวะแทรกซ้อน

การตรวจคัดกรองเพื่อค้นหาภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งหากตรวจพบภาวะผิดปกติต้องส่งต่อเพื่อให้ผู้ป่วยพบผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพื่อรับการรักษาที่ถูกต้องเหมาะสม (กลุ่มพัฒนาระบบสาธารณสุข สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2560) ดังนี้

ผู้ป่วยโรคเบาหวาน

1. การตรวจคัดกรองภาวะแทรกซ้อนทางตาผู้ป่วยทุกรายควรได้รับการตรวจจอตา ด้วย Fundus Camera หรือ Ophthalmoscope ปีละ 1 ครั้ง หากพบภาวะจอตาผิดปกติ ให้ปฏิบัติตามแนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน

2. การตรวจคัดกรองภาวะแทรกซ้อนทางไต โดยการตรวจปัสสาวะและ albuminuria (microalbuminuria) หรือ urine albumin/creatinine ratio ปีละ 1 ครั้ง

3. การตรวจคัดกรองภาวะแทรกซ้อนที่เท้า (ตรวจระบบประสาทรับความรู้สึก) อย่างน้อยปีละครั้ง

4. การตรวจสุขภาพของปากและฟันอย่างน้อยปีละครั้ง

5. การประเมินความเสี่ยงต่อโรคหัวใจ และหลอดเลือด (CVD) ปีละ 1 ครั้ง

ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

1. การตรวจติดตามการควบคุมระดับความดันโลหิตอย่างต่อเนื่อง (อย่างน้อยสอง ครั้งในรอบปี)

2. การตรวจคัดกรองภาวะแทรกซ้อนทางไตโดยการตรวจปัสสาวะและ albuminuria (microalbuminuria) หรือ urine albumin/creatinine ratio ปีละ 1 ครั้ง

3. การประเมินความเสี่ยงต่อโรคหัวใจและหลอดเลือด (CVD) ปีละ 1 ครั้ง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการดูแลตนเอง

การดูแลตนเองของโอเรม (Orem, 1991) ให้ความหมายของการดูแลตนเองวาเปนกลวิธีสำคัญ เมื่อบุคคลมีอาการไมสบาย หรือมีความเจ็บ ปวยเกิดขึ้นบุคคลจะริเริ่มปฏิบัติกิจกรรม และกระทำอยางมีเปาหมาย (deliberate action) และเมื่อไดกระทำไปอยางมีประสิทธิภาพจะมีสวนชวยสงเสริมใหโครงสรางหนาที่และพัฒนาการของแตละบุคคลดำเนินไปถึงขีดสูงสุด แมวาเปาหมายของการดูแลสุขภาพของบุคคลเพียงเพื่อรักษาไวซึ่งชีวิต สุขภาพ และสวัสดิภาพก็ตาม แตกิจกรรมการดูแลตนเองบางอยางอาจกอใหเกิดอันตราย ตอชีวิตและสุขภาพได เชนการรดน้ำมนต การใชยาสมุนไพรบางชนิด หรือยาพื้นบานโอเร็ม (Orem, 1991) เรียกการดูแลตนเองที่อาจกอใหเกิดอันตรายนี้วาเปน “Non-therapeutic” ดังนั้นการดูแลตนเองจะเปน “Therapeutic” ตอเมื่อมีผลทำใหบุคคล

1. รักษาไวซึ่งสุขภาพและหนาที่ที่เปนไปตามปกติ

2. สงเสริมการเจริญเติบโต พัฒนาการ และการบรรลุวุฒิภาวะของบุคคลตามศักยภาพ

3. ป้องกัน ควบคุม และรักษากระบวนการของโรคและการบาดเจ็บ

4. ปองกัน หรือชดเชยภาวะไรสมรรถภาพ

5. ส่งเสริมสวัสดิภาพภาพ และความผาสุกของบุคคล

แนวคิดการดูแลตนเองตามแนวคิดของโอเร็ม (Orem, 1991) มีลักษณะที่สำคัญสามารถนำมาพิจารณาเพื่อใช้ในการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานสรุปได้ดังนี้

การดูแลตนเองเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่จงใจ และมีเป้าหมาย (deliberate action and goal oriented) เป็นระบวนการกระทำดวยความตั้งใจ หรือเจตนาที่จะใหบรรลุผลตามที่ตองการ เพื่อ ควบคุมปจจัยตาง ๆ ที่มีผลกระทบตอหนาที่ และพัฒนาการของตนเองเพื่อรักษาไวซึ่งชีวิต สุขภาพ และความผาสุก ซึ่งประกอบดวย 2 ระยะ คือ 1) ระยะพิจารณาและตัดสินใจ เปนการประเมิน พิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณที่เกิดขึ้นวาจะเปลี่ยนแปลงอยางไร รวมทั้งการตัดสินใจที่จะกระทำการดูแลตนเอง โดยเนนไปที่ตัวบุคคลในภาวะปกติสุข (wellness oriented) มากกวาจะเนนการเปนโรค หรือการเจ็บป่วย (diesease oriented) 2) ระยะของการ

กระทำ เปนการกระทำการดูแลตนเอง และการประเมินผลการกระทำดังกลาวโดยมีพฤติกรรมหรือเปาหมายในการดูแลตนเอง 3 ลักษณะดวยกัน คือ

1) การดูแลตนเองตามความจำเปนโดยทั่วไป (universal self-care requisites) เปนการดูแลตนเองเพื่อการสงเสริมและรักษาไวซึ่งสุขภาพของบุคคล ความสมบูรณในโครงสรางหนาที่การทำงานของบุคคล และประคับประคองใหดำเนินชีวิตเปนไปอยางปกติซึ่งพฤติกรรม เหลานี้มีความจำเปนสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ไดแก การดูแลตนเองเกี่ยวกับอากาศ อาหาร น้ำ การขับถาย การพักผอน การมีปฏิสัมพันธกับบุคคลอื่น การปองกันอันตรายตอชีวิต และสวัสดิภาพการสงเสริมพัฒนาการ

2) การดูแลตนเองตามความจำเปนตามระยะพัฒนาการ (developmental self-care requisites) เปนการปฏิบัติเพื่อการดูแลตนเองที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาการของชีวิตมนุษยในระยะตาง ๆ อันเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนาการของมนุษยระยะตาง ๆ ตลอดวงจรชีวิต เชน การเจริญเติบโตเขาสูวัยตาง ๆ การตั้งครรภ การคลอด หรือการสูญเสียบุคคลใกลชิดที่เปนอุปสรรคตอ พัฒนาการของบุคคล การดูแลตนเองตามระยะพัฒนาการในผูปวยเบาหวานในที่นี้ หมายถึงการดูแลตนเองเพื่อปองกันการเกิดผลเสียตอพัฒนาการ โดยการจัดการเพื่อบรรเทาอารมณเครียดหรือ เอาชนะผลที่เกิดจากความเจ็บปวยตลอดจนปญหาความตึงเครียด ดานอารมณที่อาจเกิดขึ้นในผูปวย เบาหวาน จนทำใหระดับน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิตสูงขึ้น ดังนั้นผูปวยเบาหวานจึงจำเปน จะตองหาวิธีผอนคลาย เชน การหาสาเหตุ การแกปญหาบางอยางมีเหตุผล การระบายความรูสึก ใหผูใกลชิดฟง การทำสมาธิ การสวดมนต การพักผอน การทำกิจกรรมตางๆ เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจหรือหาวิธีอื่นๆ เพื่อลดความเครียดและความวิตกกังวลลง

3) การดูแลตนเองตามความจำเปนในภาวะเบี่ยงเบนของสุขภาพ (health - deviation self-care requistes) เปนการดูแลตนเองที่เกิดขึ้นจากความเจ็บปวย บาดเจ็บ ความพิการหรือไดรับ การตรวจวินิจฉัยและรักษา ไดแก การแสวงหาความชวยเหลือที่เหมาะสม การปฏิบัติเพื่อ การแกไขปญหาสุขภาพ การใหความสนใจรับรูขอมูลขาวสารที่เกี่ยวของกับตนเอง การปรับอัตมโนทัศน และการเรียนรูที่จะมีชีวิตอยูกับผลของพยาธิสภาพและสภาวะที่เปนอยูอยางปกติสุขการดูแลตนเองตามความจำเปนเมื่อมีปญหาสุขภาพเหลานี้ มีเปาหมายในการพิจารณาและกำหนดทางเลือกหรือกิจกรรมการดูแลตนเอง ซึ่งการดูแลตนเองตามความจำเปนแตละอยางก็ตองการกิจกรรมเฉพาะที่จะเลือกไปสูเปาหมายนั้น ๆ ในสถานการณหนึ่งๆ หรือในชวงเวลาหนึ่งบุคคลอาจจะมีความตองการการดูแลตนเองตามความจำเปนหลายดานในขณะเดียวกันจึงตองอาศัยกิจกรรมหลายอยางเพื่อสนองตอบตอความตองการการดูแลตนเองที่จำเปนเหลานั้น ซึ่งโอเร็ม(Orem, 1991)เรียกวา Therapeutic Self-care Demand (TSCD) หรือความตองการการดูแลตนเองทั้งหมด ซึ่งหมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่จำเปนตองกระทำเพื่อใหบรรลุเปาหมายคือ การดูแลตนเองตามความจำเปนทั้งหมดของบุคคลภายใตเงื่อนไขตางๆ ตลอดจนสถานการณที่ประสบอยู

ดังนั้นการดูแลตนเองจึงเปนการปฏิบัติในกิจกรรมที่บุคคลริเริ่มขึ้น และกระทำเพื่อรักษาไว ซึ่งชีวิต สุขภาพ และสวัสดิภาพของตน การดูแลตนเองจึงเปนการกระทำที่จงใจ และมีเปาหมาย และเมื่อกระทำได อย่างมีประสิทธิภาพจะมีสวนชวยทำให โครงสรางหนาที่ และพัฒนาการของแตละบุคคลดำเนินไปได ถึงขีดสูงสุด การดูแลตนเองยังรวมถึงการมุง จัดการ หรือแกไขปญหาซึ่งเกี่ยวของกับปจจัยภายนอก ซึ่งเปนการกระทำที่ผู อื่นสังเกตเห็นได และการปรับความรู สึกนึกคิด และอารมณ ของตนเอง ผู้วิจัยจึงนำพฤติกรรมการดูแลตนเอง ได้แก่ ด้านการรับประทานอาหาร ด้านการใช้ยา ด้านการออกกำลังกาย ด้านการรักษาสุขภาพอนามัย และด้านการจัดการกับความเครียดและการพักผ่อน มาศึกษาวิจัย

แรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support)

Cabb (1976) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นข้อมูลที่ทำให้แต่ละบุคคลเชื่อว่าได้รับการดูแลเอาใจใส่ หรือได้รับการยกย่อง มีคุณค่า เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม **House (1981)** กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ประกอบด้วยความรัก ความห่วงใย ความไว้วางใจ ความช่วยเหลือ ด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านสิ่งของ ด้านแรงงาน รวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการให้ข้อมูลป้อนกลับ และข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และการประเมินตนเอง **Pender (1996)** กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การได้รับการยอมรับ การได้รับความรักการได้รับรู้ถึงคุณค่าในตนเองเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่นๆ โดยได้จากกลุ่มคนในระบบของสังคมนั้น ที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านจิตใจ อารมณ์ วัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำ อันจะทำให้บุคคลนั้นสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม สรุปได้ว่า แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การช่วยเหลือบุคคลทางจิตวิทยาที่อยู่ในภาวะวิกฤตโดยผู้รับการสนับสนุนนั้นเชื่อว่าตนเองได้รับการดูแลเอาใจใส่ ได้รับการยกย่อง และมีคุณค่า **เฮาส์ (House, 1981)** กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม คือ การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลที่ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน การได้รับการดูแลเอาใจใส่ ความไว้วางใจซึ่งกันและกันทำให้บุคคลนั้นได้รับการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และได้แบ่งชนิดของการสนับสนุนทางสังคม ออกเป็น 4 ชนิด ได้แก่ 1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ 2) การสนับสนุนด้านการประเมินค่า 3) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร 4) การสนับสนุนด้านทรัพยากร

การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People’s Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) แนวทางดังกล่าวสอดรับกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley. 1984 : 17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย

(Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้ (สุธี วรประดิษฐ, 2555)

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

โคเฮนและอัพฮอฟ (Cohen and Uphoff. 1981 : 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

- การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
- การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคองค์การสหประชาชาติ (United Nation. 1981 : 5) และรีเดอร์ (Reeder. 1974 : 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคมทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

คูฟแมน (Koufman. 1949 : 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542 : 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฟอร์นารอฟ (Fornaroff. 1980 : 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ อภิญญา กังสนารักษ์ (2544 : 14 – 15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้ ส่วน อคิน รพีพัฒน์ (2547 : 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา

3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณภา ศรีธัญรัตน์ (2550) ได้ศึกษาประสบการณ์ความเจ็บป่วยเรื้อรัง ของผู้สูงอายุและครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อกษาประสบการณ์ความเจ็บป่วยเรื้อรัง ของผู้สูงอายุและครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้สูงอายุและครอบครัวจำนวน 52 คน จาก 34 ครอบครัว เป็นผู้สูงอายุชายรวม 17 คน และผู้สูงอายุหญิงรวม 35 คน อาศัยในเขตชุมชนเมือง เขตกึ่งเมืองและเขตชนบท ผลการวิจัยพบว่า ผู้ป่วยมักรับประทานอาหารและผลไม้ที่มีรสหวาน เมื่อคิดว่าระดับน้ำตาลในเลือดของตนเองดีขึ้น และผู้สูงอายุและครอบครัวให้ความหมายของความสูงอายุและความเจ็บป่วยว่าเป็นผู้ที่มีชีวิตมายาวนานมีความเสื่อมของสังขารทางด้านร่างกายจิตใจและความสำนึกคิดมีฉายานามเรียกต่างๆ มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดาซึ่งเมื่อเกิดแล้วอยู่นานหรือเรื้อรังความเจ็บป่วยเรื้อรังเป็นเวรกรรมทรมานและสะสมรุมเร้าและผู้สูงอายุพึงมีวิถีชีวิตที่จะช่วยให้ตนเองคลองสังขารยามสูงวัยได้อย่างสมดุล

วิมลรัตน์ จงเจริญและคณะ (2551) ได้ศึกษารูปแบบการส่งเสริมการดูแลตนเองเพื่อควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการดูแลตนเองเพื่อควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่สอง กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 32 รายอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปและได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรคเบาหวานที่สองและมารับทำรักษาที่แผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ การวิจัยแบ่งออกเป็นสองระยะคือระยะแรกเป็นการศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวานพฤติกรรมการดูแลตนเองและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ระยะที่สองเป็นการวางแผนและกำหนดแนวทางการส่งเสริมการดูแลตนเองและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการดูแลตนเองเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์สนทนากลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าก่อนการศึกษาโครงการผู้ป่วยรับรู้โรคเบาหวานว่าเป็นโรคเกิดจากกรรมพันธุ์ความเสื่อมของร่างกายเนื่องจากอายุมากเป็นโรคที่เกิดขึ้นในทุกคน เห็นโรคเรื้อรังสังคมไม่รังเกียจ มีอาการอ่อนเพลีย การควบคุมอาหารไม่เหมาะสม ได้แก่ งดอาหารหวานไม่ได้ ผลจากการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการดูแลตนเองก็ควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วย เบาหวานชนิดที่สอง ภายหลังสิ้นสุดโครงการพบว่าพฤติกรรมการดูแลตนเองในการส่งเสริมมีการควบคุมชนิดและปริมาณอาหารได้ถูกต้องและต่อเนื่องดีขึ้น กลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่งมีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ รับประทานยาตามที่แพทย์สั่งอย่างเคร่งครัดและเผชิญปัญหาได้

เพ็ญศรี พงษ์ประภาพันธ์และคณะ (2553) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมของผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนวัดปุรณาวาส มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยเบาหวานและสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม ของผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนวัดปุรณาวาส โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนวัดปุรณาวาส จำนวน 20 คน ผลการวิจัยพบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัยผู้ป่วยรับรู้ว่าโรคเบาหวานเกิดจากกรรมพันธ์ เป็นโรคเรื้อรังเบาหวานมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการดูแลตนเอง

ได้แก่ ด้านการควบคุมอาหาร เช่น งดอาหารหวานไม่ได้ ไม่มีการออกกำลังกายเป็นประจำ รับประทานยาไม่ตรงเวลา หรือลืมรับประทาน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีภาวะเครียดสูง มีภาวะบีบคั้นและความขัดแย้งในวิถีชีวิต ได้รับการสนับสนุนทางลบจากครอบครัว และมีข้อจำกัดด้านสุขภาพภายหลังสิ้นสุดโครงการพบว่า พฤติกรรมการดูแลตนเองในการส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวาน ดีขึ้นทุกด้าน มีการควบคุมอาหารได้ถูกต้อง มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ รับประทานยาตามที่แพทย์สั่งอย่างเคร่งครัด และสามารถเผชิญกับภาวะเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

นันทพร บุษราคัมวดี และยุวมาลย์ ศรีปัญญวุฒิศักดิ์ (2555) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วย โรงพยาบาลนครนายก การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงเพื่อ พัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวาน โรงพยาบาลนครนายก การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อนการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานโดยการทบทวนวรรณกรรม การสังเกต การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) ระยะการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวาน โดยศึกษาในผู้ป่วยเบาหวานแผนกผู้ป่วยนอกจำนวน 60 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ t-test และผู้ป่วยแผนกผู้ป่วยในจำนวน 10 คน 3) ระยะประเมินผลการนำรูปแบบไปใช้ ผลการวิจัยพบว่า 1) จากสถานการณ์การดูแลผู้ป่วยเบาหวาน พบว่า บุคลากรยังมีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยไม่เพียงพอ ยังไม่มีรูปแบบในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรคและการดูแลตนเองของผู้ป่วยที่ชัดเจน จึงมีการพัฒนารูปแบบในการดูแลผู้ป่วยเบาหวาน ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยการจัด ค่ายเบาหวานและการพัฒนาศักยภาพผู้ป่วยเบาหวานแผนกผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน โดยการเสริมสร้าง พลังอำนาจโดยการใช้กระบวนการกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่าพยาบาลวิชาชีพมีความรู้และความพึงพอใจ ในการจัดค่ายเบาหวานในระดับสูง ส่วนการเสริมสร้างพลังอำนาจผู้ป่วยเบาหวานแผนกผู้ป่วยนอก โดยใช้ กระบวนการกลุ่ม พบว่า ผู้ป่วยมีความรู้และพฤติกรรมการดูแลตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีระดับน้ำตาลในเลือดอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับการเสริมสร้างพลังอำนาจ ผู้ป่วยเบาหวานแผนกผู้ป่วยใน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม พบว่าผู้ป่วยมีความรู้และพฤติกรรมการดูแลตนเอง สูง กว่าก่อนการทดลองและมีระดับน้ำตาลในเลือดต่ำกว่าก่อนทดลอง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการมีความพึงพอใจในรูปแบบการดูแลผู้ป่วยในระดับมาก

วิมลรัตน์ ภู่วราวุฒิ และคณะ (2558) ได้ศึกษารูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังและการสนับสนุนการจัดการตนเองในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง การศึกษาครั้งนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อศึกษา รูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังและการสนับสนุนการจัดการตนเอง โดยคัดเลือกงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้รับการตีพิมพ์ ซึ่งเป็นรายงานวิจัยที่ทำในประเทศไทยและต่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2557 จากหลักฐานเชิงประจักษ์ พบว่าส่วนใหญ่วิจัยจะทำในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน ปอดอุดกั้นเรื้อรัง ความดันโลหิตสูง มะเร็ง ส่วนที่ทำน้อย ได้แก่โรคเมตาบอลิกซินโดรม และโรคหลอดเลือดเลือดสมอง แนวคิดการสนับสนุนการจัดการตนเอง และการใช้รูปแบบการดูแลผู้ป่วย ได้รับการสนับสนุน ในประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ประเทศไทยก็เริ่มสนใจตั้งแต่มีการพัฒนาระบบหลักประกันสุขภาพ จากการทบทวนวรรณกรรม

พบงานวิจัยในเมืองไทยที่ทำเกี่ยวกับการจัดการและการสนับสนุนการจัดการตนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาของนิสิตและนักศึกษา และอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ แต่ยังไม่พบว่ามีการนำการจัดการและการสนับสนุนการจัดการตนเองรวมทั้งรูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังไปใช้ในระบบบริการการดูแลเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างจริงจัง จากหลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นว่าในการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังถ้าจะให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีจะต้องมีการใช้องค์ประกอบในรูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง มากกว่า หนึ่งองค์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่าโดยส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางบวก แม้ว่าการวิจัยบางเรื่องผลลัพธ์ยังไม่ชัดเจนแต่พบกระบวนการดูแลดีขึ้น

คมสรรค์ ชื่นรัมย์ บุญสิทธ์ ไชยชนะและกรรณิกา เรืองเดช ชาวสวนศรีเจริญ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพตนเอง ในผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลินของโรงพยาบาลสุคิริน ด้วยเทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานและเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองก่อนและหลังการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเอง ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอนคือ 1. ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพตนเอง การประยุกต์ใช้การกระบวนการ Appreciation Influence Control (AIC) และเลือกใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมใน 6 ขั้นตอน 1) การนำเสนอข้อมูลสภาพปัญหา 2) การกำหนดเป้าหมาย 3) การค้นหากิจกรรมการพัฒนา 4) จัดลำดับความสำคัญ 5) วางแผนหาผู้รับผิดชอบ 6) จัดทำแผน/กิจกรรม/โครงการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ ผู้ป่วย ญาติหรือผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวาน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้รับผิดชอบคลินิกโรคเบาหวานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่รับผิดชอบดูแลติดตามผู้ป่วยโรคเบาหวานโรงพยาบาลสุคิริน แพทย์ เภสัชกร พยาบาลวิชาชีพ นักโภชนาการ จำนวน 35 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบจำเพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมใน 6 ขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และสถิติพรรณนา 2. ขั้นตอนการเปรียบเทียบพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองก่อนและหลังการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำนวน 24 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ใช้เวลาทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ ในการติดตามเยี่ยมบ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวาน และแบบวัดพฤติกรรมสุขภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา และการสถิติเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย Paired t-test ผลการศึกษาพบว่า 1. รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองด้วยกระบวนการ AIC มี 2 รูปแบบคือ1) รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานและญาติหรือผู้ดูแลประกอบด้วยการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวาน 4 คือ ด้านการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การรับประทานยาและการจัดการอารมณ์ 2) รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองสำหรับทีมสุขภาพโรงพยาบาลสุคิรินและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ ประกอบด้วยการประเมิน ติดตาม พฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ซึ่งเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมและการสนับสนุนทางสังคมแก่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ให้เห็นคุณค่าในตนเองและมีความตระหนักรวมทั้งมีพลังอำนาจในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพตนเอง ให้สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ประสบผลสำเร็จ 2. ภายหลังการทดลองใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเอง ผู้ป่วยโรคเบาหวานมี

พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้านการบริโภคอาหาร การรับประทานยา การออกกำลังกายและการจัดการอารมณ์ สูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุดฤทัย รัตนโอภาส (2560) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยความดันโลหิตสูงโรงพยาบาลปากน้ำชุมพร มีวัตุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง โรงพยาบาลปากน้ำชุมพร จำนวน 32 คน ด้วยเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตั้งแต่ธันวาคม 2558-กุมภาพันธ์ 2559 ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยความดันโลหิตสูงประกอบด้วย 6 กิจกรรม คือ 1) การร่วม วิเคราะห์ปัญหา การเสริมพลัง และเชื่อมความสัมพันธ์ 2) กิจกรรมการปรับเจตคติในการดูแลสุขภาพตนเอง 3) กิจกรรม ให้ความรู้เรื่องโรคความดันโลหิตสูง และการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง 4) การสร้างคู่มือการปฏิบัติตนให้กับผู้ป่วย 5) กิจกรรม 3 อ. (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์) และ 6) กิจกรรมการเสริม แรงสนับสนุนทางสังคมด้วยการติดตามเยี่ยมบ้านโดยอาสาสมัครสาธารณสุข จากผลการศึกษาดังกล่าว สถานพยาบาลต่างๆ ที่มีหน้าที่ให้บริการผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ควรส่งเสริมกิจกรรม การพัฒนาตนในการดูแลสุขภาพตนเองในคลินิกทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม และจัดระบบการส่งต่อติดตามดูแลผู้ป่วยที่บ้านตามหลักการเวชปฏิบัติครอบครัว

นวลขนิษฐ์ ลิขิตลือชา และคณะ (2560) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการดูแลผู้ป่วยเบาหวานควบคุมไม่ได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการดูแลผู้ป่วยเบาหวานควบคุมไม่ได้และ 2) ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการดูแลผู้ป่วยเบาหวานควบคุมไม่ได้การดำเนินงานประกอบด้วย 4 ระยะ ได้แก่ 1) วิเคราะห์สถานการณ์ 2) พัฒนารูปแบบฯ 3) ทดลองและปรับปรุงรูปแบบฯ และ 4) ประเมินผล กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในคลินิกเบาหวานของโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลชุมชนทุกแห่งในจังหวัดลำปาง 13 แห่ง จำนวน 26 คน 2) ผู้ป่วยเบาหวานควบคุมไม่ได้ จำนวน 86 คน เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบวัดความรู้พยาบาล 2) แบบสอบถามความพึงพอใจของพยาบาล 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ป่วยฯ 4) แบบวัดความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยฯ 5) แบบบันทึกข้อมูลสุขภาพของผู้ป่วยฯวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ Paired t-test, Repeated measures ANOVA ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการจัดการดูแลผู้ป่วยเบาหวานควบคุมไม่ได้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 2 องค์ประกอบได้แก่องค์ประกอบ 1 กระบวนการจัดการดูแลผู้ป่วยเบาหวานของพยาบาลมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การตั้งเป้าหมาย 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล 3) การประมวลและประเมินข้อมูล 4) การตัดสินใจ 5) การลงมือปฏิบัติ และ 6) การประเมินผล และองค์ประกอบที่ 2 กระบวนการจัดการตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน 6 เรื่อง ได้แก่ 1) การเลือกรับประทานอาหาร 2) การออกกำลังกาย 3) การใช้ยา 4) การประเมินผลน้ำตาลในเลือด 5) การจัดการความเครียด 6) การจัดการภาวะแทรกซ้อน และ 2. ผลของการนำรูปแบบฯไปใช้พบว่า คะแนนความรู้ของพยาบาลและผู้ป่วยหลังทดลองรูปแบบฯ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระดับคะแนนความพึงพอใจของพยาบาลและผู้ป่วยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05